

versi predictetur : nunquam hæc nobilissimam prophetæ promissionem , futurum scilicet ut Spiritus sanctus super omnem carnem effundatur , aequaliter. Una Jesu Christi Ecclesia est , que sanctorum ac prophetarum populos exhibere quest. Vide que S. Paulus I ad Corinth. 14, 24, sanxit de ingenti prophetarum numero , qui inter illis florire. Lega primorum Ecclesiarum temporum historias.

VERS. 29.—SED ET SUPER SERVOS MEOS ET ANCILLAS , utriusque sexus Israëlitæ. S. Petrus hæc verba recitans , sit. Act. 2, 18, effundam super servos meos et super ancillas , etc. At Hebreos solū fert : Super servos et ancillas , utriusque sexus manus. Consenit Greca Complutensis editio. At Romana : Servos meos et ancillas. Theodoretus et Septuaginta apud S. Hieronymum : Servos meos et ancillas meas.

VERS. 30.—DABO PRODIGIA IN CELO ET IN TERRA . Nemo haec nostrorum interpretum docere aggressus est , penitus atque ex fide historicæ expleta fuisse prodigia ; que in sole , luna , tellure , igne , nubibus , sanguine à prophetæ recessentur , satis esse arbitriat. si ante Antiochi Epiphanius furias , 2 Mach. 5, 2 , ante Hierosolymæ ad templi excidium per Romanos , ipso Christi morienti tempore , ante supremam judicem diem , formidanda in celo , terra , clementisque prodigia exhibeantur. Matth. 27, 45; Lue. 21, 23.

At tametsi ex historiarum fidè probari negaret , ante expugnationem à Nabuchodonosore Hierosolymam , casumque Cambyses , solet in tenebris , lunam in sanguinem fuisse conversam , hinc tamen minimè colligas , prophetam ineptæ usum esse his verbis , ut ea que his rebus precesserent , significet. Acriores multò his locutiones vidimus vers. 2, 3, 4, 5, 10, 11 , quibus excidium à locustis afflatum , popolorumque noxias bestias intuentum formido describatur. Quamobrem sole et luna caligine oblitis , elementisque turbatis Judeorum terrore significari credimus , quo ii corrupti sunt , cum post capitivationem illorum semili Cambysem malis artibus et calamitis deceptum eō impulere , ut Hebreos interdicret , ne templum edificare pergerent . 1 Esdr. 4, 6; vel misere hujus gentis conseruationem , adventante rege sevissimo et avaro , cui inter amicissimos erant Judeorum inimicissimi ; cum idem Cambyses , à Egypto redit , horribilis mercatoribus Dedan , Seba et Tharsis , deliberavit , utrum Judea militum licetius permittenda esset. Docet id Ezechiel cap. 58, 12, 15 , postremus hoc tradens in vaticinio de Gog , quod unum idemque est cum presenti , quemadmodum sedulo legenti , et utrumque comparanti statim constabat.

Denique si omnino prodiit postulare , que terribilem hunc Domini diem præverttere , mortem scilicet Cambyses , iusque exercitus cedem , narrari posuerunt ea , que tradit Herodotus , I, 3, c. 54 , oraculum nempe Buthi in Ægypto redditum esse Cambys , futurum ut ipse Ecbatani perire ; quod ipse de Ecbatani Medic

CAPUT III.

1. Quia ecce in diebus illis , et in tempore illo , cum convertere capitivationem Juda et Jerusalem ,

interpretabatur , at paulo post contigit ad Ecbatana Palastinæ prop̄ Carmelum. Illud etiam recitandum erit ex Cœsia , mactanam à Cambyses victimam sanguinem non reddidisse ; editum in lucem à Roxane Cambysis uxori filium capite caruisse , id quod magi interpretabant significare , nullum fore illi haeredem ; matrem in sonni identem illi visum , que fratris necem illi exprimat. Eadem de re vaticinam Ezechiel , 58, 22 , ait : *Judicabo eum , ego Dominus , rest et sanguine , et inbre vehementi , et lapidibus immensi ; ignem et sulphur pluam super eum et super exercitum ejus , et super populos multos qui sunt cum eo.* Hac Ezechielis verba spectare videtur hoc loco Joel. Addidit paulo ante Ezechiel : *In die illâ erit commoto magna super terram Israhel : et commovebatur à facie meâ pisces maris , et volucres cœli , et bestie agri... et subeunt montes , et cadent sepes , etc.* Vide et infra Joelen 3, 15.

VERS. 31.—OMNIS QUI INVOCARERIT NOME DOMINI , SALVUS ERIT. Misericordia hisce temporibus , inter armorum tumultus ac terroris , Hierosolymæ populus , qui Dei opem invocaverit , liberabitur. Nihil profecto Cambyses adversus Judeam aggressus est ; morte enim occupatus est , exercitusque dissipatus antequam ea , que meditabatur , expleret. Apostoli Spiritu sancto edicti , tradiſere , verum hujus vaticinii sensum ad Christi adventum spectare , eoque tempore salutis iungam omnibus indiscriminaliter in Christum creditibus. Deoque porringtonibus preciis cum fide et charitate conjunctas , patente fore , Act. 41, 21 , Tunc , sit S. Paulus , Rom. 10, 12 , nullum erit inter Judeos Ethniesque discribens ; idem enim Deus , dominum omnium Dominus , omnes misericordie sue opes in illos effundit ; quippe illum invocaverit , salutem consequetur.

IN JERUSALEM ERIT SALVATORIS . ET IN RESIDUIS QUOS DOMINUS VOCABERET. Rerum hic à prophetâ promissorum figura quadam , vel , si mavis , specimen aliquod in redditu è captivitate Babylonica exhibendum est. Paucissimi ex Judeis , qui Dei nomen invocabant , eisque nominis et cultus memoriam in profanis regionibus sacerdaverant , et redditum in Judeam , et salutem Hierosolymis obtinere. Hostes illorum opprimit Deus , atque ex gerannis , quas subiit Israel , gloriam suam auxit , veteremque in splendorum populum sum restituit. Ille tamen nomini imago illorum furep : que in ipso Iesu Christi adventu eventura erant ; is enim Ecclesiam suam Hierosolymis congregavit , eamque ex paucissimis Judeorum in se credentium numero composita : hinc verò in omnes mundi plagas solis scientia effusa est. Parvum Judeorum numerum ad Christi sacra vocatorum , ac gentium , exclusi Judeis , vocacionem inuenientissimè hic propheta designat. Septuag. *Qui Hierosolymis furiat , seruabitur ; et exangelisabitur , quos Dominus vocaverit ; vel nuptius affectus ei , qui vocatus est.*

CHAPITRE III.

1. Car en ces jours-là , et en ce temps-là , lorsque j'aurai fait revenir les captifs de Juda et de Jérusalem ,

2. Congregabo omnes gentes , et deducam eas in vallem Josaphat : et disceptabo cum eis ibi super populo meo et hereditate meâ Israel , quos disperserunt in nationibus , et terram meam divisserunt.

3. Et super populum meum miserunt sortem : et posuerunt puerum in prostituto , et puellam vendiderunt pro vītibz biberent.

4. Verum quid mihi et vobis , Tyrus et Sidon , et omnis terminus Palestinae? numquid ultionem vos reddetis mihi ? et si ulciscimini vos contra me , citò velociter reddam viæssitudinem vobis super caput vestrum.

5. Argumentum enim meum et aurum tulistis , et siderabilia mea et pulcherrima inutilis in delicia vestra.

6. Et filios Juda et filios Jerusalem vendidistis filiis Graecorum , ut longè facerent eos de finibus suis.

7. Ecce ego suscitabo eos de loco in quo vendidistis eos : et convertam retributionem vestram in caput vestrum.

8. Et vendam filios vestros et filias vestras in manus filiorum Juda , et vendubant eos Sabæis genti longinqua : quia Dominus locutus est.

9. Clamat huius in gentibus : sanctificate bellum : suscitare robustos : accedant , ascendant omnes viri bellatores.

10. Concidite aratra vestra in gladios , et ligones vestros in lanceas : infirmus dicit : Qui fortis ego sum.

11. Erumpite et venite , omnes gentes , de circuitu , et congregamini : ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos.

12. Consurgant et ascendant gentes in vallem Josaphat : qui ibi sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu.

15. Mitti fræces , quoniam maturavit messis : ve-nite et descendite , quia plenum est torcular , exhibe-rant torcularia : quia multiplicata est malitia corum.

14. Populi , populi , in valle concisionis : quia iuxta est dies Domini in valle concisionis.

15. Sol et luna obtenebrati sunt , et stelle retraxerunt splendorem suum.

16. Et Dominus de Sion rugiet , et de Jerusalem dabit vocem suam : et movebuntur opili et terra : et Dominus spes populi sui , et fortitudo filiorum Israel.

17. Et sciens quia ergo Dominus Deus vester , habitan-s in Sion monte sancto meo : et erit Jerusalem sancta , et alieni non transibunt per eam amplius.

18. Et erit in die illâ : stillabunt montes dulcedinem , et colles fluenter laste : et per omnes rivos Iuda ibunt aquæ : et fonte de domo Domini egredietur , et irrigabit torrentem spinaram.

19. Ægyptus in desolationem erit , et Idumæa in desertum perditionis : pro eo quod iniquè egravit in filios Juda , et effuderunt sanguinem innocentium in terrâ suâ.

20. Et Judea in æternum habitabit , et Jerusalem in generationem et generationem.

2. J'assemblerai tous les peuples , et je les amènerai dans la vallée de Josaphat où j'entrerai en jugement avec eux , touchant Israël , mon peuple et mon héritage , qu'ils ont dispersé parmi les nations ; et touchant ma terre qu'ils ont divisée entre eux.

3. Ils ont partagé mon peuple au sort ; ils ont livré les enfants aux lieux de prostitution , et ils ont vendues leurs filles pour avoir du vin , et pour s'envier.

4. Mais qu'y avait-il entre vous et moi , Tyr et Sidon , et vous , terre des Philistins ? Avez-vous à vous venger de moi , je ferai tout d'un coup retomber sur votre tête le mal que vous voulez me faire.

5. Car vous avez enlevé mon argent et mon or ; et vous avez emporté dans vos temples ce que j'avais de plus précieux et de plus beau.

6. Vous avez vendu les enfants de Juda et de Jérusalem aux enfants des Grecs , pour les transporter bien loin de leur pays.

7. Mais je vais les retirer du lieu où vous les avez vendus : et je ferai retomber sur votre tête le mal que vous leur avez fait.

8. Je livrerai vos fils et vos filles entre les mains des enfants de Juda ; et ils les vendront aux Sabéens , à un peuple très éloigné : c'est le Seigneur qui l'a dit.

9. Publiez ceci parmi les peuples : qu'il se liguent entre eux par les serments les plus saints ; que leurs braves s'arment au combat ; que tout ce qu'il y a d'hommes de guerre marche , et se mette en campagne.

10. Forgez des épées du contre de vos charrues , et des lances du fer de vos hoyaux ; que le faible dise : Je suis fort.

11. Peuples , venez tous en foule ; accourez , et rassemblez-vous de toutes parts ; c'est là que le Seigneur fera périr tous vos braves.

12. Que les peuples viennent tous se rendre à la vallée de Josaphat : j'y partrai assis pour juger tous les peuples qui y viendront de toutes parts.

13. Mettez la fauille dans le blé , parce qu'il est déjà mûr : venez et descendez ; le pressoir est plein ; les cuves regorgent ; parce que leur malice est montée à son comble.

14. Accourez , peuples , accourez dans la vallée de carnage ; parce que le jour du Seigneur est proche ; et il éclatera dans cette vallée.

15. Le soleil et la lune se couvriront de ténèbres , et les étoiles refireront leur lumière.

16. Le Seigneur rugira du haut de Sion ; et sa voix retentira du milieu de Jérusalem : le ciel et la terre seront ébranlés ; alors le Seigneur sera l'espérance de son peuple , et la force des enfants d'Israël.

17. Vous saurez en ce jour-là que j'habite sur ma montagne sainte de Sion , moi le Seigneur votre Dieu ; et Jérusalem sera sainte , et les étrangers ne passeront plus désormais au milieu d'elle.

18. En ce jour-là , la douceur du miel dégoulera des montagnes , le lait coulera des collines ; les eaux se répandront dans tous les ruisseaux de Juda ; il sortira de la maison du Seigneur une fontaine qui remplira le torrent des épines.

19. L'Ægypte sera désolée , et l'Idumæa deviendra un désert affreux , parce qu'ils ont opprimé injustement les enfants de Juda , et qu'ils ont repandu dans leur sang le sang innocent.

20. La Judee sera habitée éternellement . Jérusalem subsistera dans tous les siècles.

21. Et mundabo sanguinem eorum, quem non munda-
veram : et Dominus commorabitur in Sion.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — IN DIESBIS ILLIS... CUM CONVERTERO CA-
PTIVITATEM IUDA. Superioris vaticinii continuatio. Mox
é captivitate redux erat populus, cum hinc evenire,
inquit Theodoretus : addit verbo Iudaici populi ho-
stes, de quibus hic sermo est, eos esse, qui faculta-
tem templi restituendi, à Cypro Iudeis factam, agrè
ferentes, aduersi illos collecti, divina vi suis ipsorum
armis coram Hierosolyma occididerunt. At nos ea
sequimur, que in Ezechiele, de Gog agentes, propo-
nuntur; idque tenebimus, relicts interpretum senten-
tias, que mera sunt conjectura.

VERS. 2. — CONGREGABO OMNES GENTES, ET DEGU-
CAM EAS IN VALLEM JOSAPHAT. Prediximus, frustra in
totâ Palestinâ queri vallem Josaphat. Allegoricum est
nomen, ut alterum *valis concisionis*, quo eadem num-
cupatur v. 14, et ariel, *sicut leo Dei*, que appellatio
Hierosolymae tribuitur, *Liberus*, templo cognomen ;
et *magnus crocodilus*, regis *Egypti* tropica denomi-
natione, *Josephat* Hebreiā erat *Dei iudicium*. Chaldaea :
Vallis divisionis iudicij, v. 14, ubi legimus *vallem con-
cisionis*, Septuaginta et Theodotion ferunt : *In vallem
iustitiae et iudicis*. Puto ego, ab Iudeo propriè signifi-
cari vallem Jezrahelis, ubi castra Cambyseis erant,
cum is ad Echatahan, vel Gabbata, propè radices Car-
meli monte periret, *Vallis Jezrahelis* ad orientem Car-
meli jacebat, atque ad Jordanem usque porrigitur.
Aptissimum erat castris locus, cum et aqua et an-
nona abundaret. Neque ex Prophetâ verba quid-
quam est hyperbolicum; Cambyses enim exercitus ex
quolibet gentium genere coalesceret; neque ex omni-
bus modo Persici imperi province, verum etiam ex
aliis tam auxiliariis, tum a Cambys conductis. Gen-
tium omnium agmina Gog componentium, enumera-
tionem vide in Ezechiele.

Censere nonnulli, vallem Josaphat locum esse,
quod cuncti mortales ad supremum iudicium colligendi
sunt. Communis jam est apud fidèles sententia. At
non eadem veteris sedet. Putat Origenes in Matth.
25, 32, populos super totius terrae faciem collectum
iri, et Christi manifestationem similem fore fulguri,
quod universam statim terrae faciem corripit. Idem
sentient S. Hieronymus et veteris scriptor, quem S.
Thomas sub nomine Chrysostomi recitat : quorum
prior acris esse in hanc rem videtur, cum dicat in
Matth. 24, 27 : *Stultum est, cum in parvo loco, vel ab-
scundo querere, qui totius mundi lumen sit*. S. Hilas-
tius in Matth., 24, 32, docere videtur, populos col-
lectum iri in Calvarie montem judicando; asserit
enim futurum, ut Dei Filius gloria suâ instructus
codem in loco appareat, ubi probris obrutus est. At S.
Hieronymus in hunc Joachim locum eventre videtur
id quod in Mattheum dixit, cum non semel asserat,
gentes omnes collectum iri in vallem Josaphat seu
vallem iudicij, cuius situm non tradit, iudicium sub-
ditur. Is, qui sub nomine Beda latens Terra sancta
descriptionem dedit, primus omnium, ut quidem ar-

21. Et je purifierai alors leur sang, que je n'aurai
point purifié ; et le Seigneur habitera dans Sion.

COMMENTARIUM.

bitor, vallem hanc inter Hierosolymam et montem
Olivarum collocat.

CONGREGABO, etc. Exprimitur hisce Christianorum,
Iudaorum, et Mahometanorum traditio, que futurum
enuntiat, ut Deus extremâ iudicij die descendat in
vallem Josaphat universum mundum illi iudicaturus.

P. Simovius in suis adnotacionibus ad itinerarium
P. Dandini ad montem Libani, pag. 59, reprehendit
autorem itinerarii minus accuratè referentem historiam
funis tensi, et transversi, super quem incedunt
erit hominibus, ut iudicio se sistant. Occasionem
fabella preberunt Mahometani opinantes futurum,
die illâ iudicij homines transacte super filum adœ-
tentie ac capillis protensus ad utrumque oppositum
latum infernum. Justi transacti velociter ad iustum oculi,
impulsi vero criminum sarcinâ omnes agresti et reptantes
tertentabunt, fitque tandem, ut diruptio filo cadant in
infernum. Facile intelligimus fabellam hanc natam ex
verbis Evangelii ferentibus iter ad vitam arctissimum
esse, quod ita transformarunt Mahometani pro more
Orientalibus familiari. In itinerario D. Deshreves
pag. 158, 159, ubi de valle Josaphat, gemina nar-
ratur de via, per quam homines ad iudicium trans-
ibunt.

S. Cyrillus Alexandrinus in Commentario in Joel
tradit vallem Josaphat absesse stadiis nonnullis ab Je-
rusalem in Orientali plâga; jacere in loco plano ac
sequenti apertissima ad aciem instructam capientiam.
Aben Ezra monet eandem esse cum valle benedictionis,
de qua 2 Paralip. 10, 26, eni nomen illud indi-
cerunt Israelite ex fugâ Ammonitarum et Moabitarum,
non sine divino miraculo ab illis impetrata, utin
eodem capito legitur. Rabbi Kimchi opinatur vallem
Josaphat unam aliquam esse proximam Hierosolyma
vallem, ideò sic dictam ex fabricis ibi à principe ejus
nomini excitatis. Communis Christianorum persuasio
tenet resurrectos homines in monte Oliveti, qui
orientalis est Hierosolymae, et à valle Josaphat parum
distans.

DISCIPITABO CUM EIS IBI SUPER POPULO MEO... QOS
DISPERSERENT IN NATIONIBUS, ET TERRAM MEAM DIVISER-
UNT. Prima hujus explicationis pars Chaldaeo spe-
rat, qui Israelitas disperserant, eosque trans Eu-
phratem captivos abegerant; altera Tyros, Sidonios,
Philistinos, ac praserunt Iudeos, exterrosque po-
pulos, qui divisus Juda et Israelis regionibus, illas,
iis absentibus et captiis, sibi usurparerant, Mach. 4,
61; 5, 5; 65; 6, 51, etc. Persarum imperium, quod
tunc tenebat Cambyses, Chaldaico successerat: po-
pulus idem semper fuit; quomodo propheta hos
merito arguit, quod populum sum inter gentes dis-
sipârunt, id enim per maiores egerant. Ita agi solet in
iis rebus, quibus gens tota spectatur. Quavis Nabu-
chodonosorem armaverit in populi sui supplicium
Deus, minimè tamen illius sevitiam et iniquissimam
vix probaverit. Jehu etiam familia Achabi inimicorum

COMMENTARIUM. CAP. III.

statuit, 4 Reg. 9 et 10 : at in illius posteros animad-
vertit, cùm is conjuratione sevitiam et impictatem ad-
diderit, Osee. 4, 4.

VERS. 5. — SUPER POPULUM MEUM MISERUNT SORTEM,
quemadmodum in captiis solent victores. Posse-
runt puerum in prostibulo; flagitosissimè abusi sunt
pueris. Vel : Captivos pueros dono dedere, ut mere-
tricis amorem sibi compararent. Queritur Jeremias
Thron. 5, 45, Stonis hostes probro affecisse mulieres
ae puellas Iuda, et abusus esse pueris : *Adolescentes
impudici abusi sunt*.

VERS. 4. — QUID MIHI ET VOBIS TYRUS ET SIDON, ET
OMNIS TERMINUS PALESTINORUM? Reddi potest He-
breus : *Quid nobis erat adversus me, Tyre et Sidon,
et omnes termini Palestinae?* Septuag. : *Et omnis Ga-
lilee alienorum, gentium; Phoenicos alloquitur, Phi-
listinos, ceterosque Iudeis finitimos, qui arma cum
Chaldeis in Iudeorum extitum junxerant, quanvis
nulla inter ipsos esset iuris causa. Iniquissimum hoc
Palestinorum odium in Iudeis passim queruntur
prophetas. Vide Ezech. 25, 15.*

Nunquam ULTIME VOBIS REDDETIS MIHI? Aliquam ne
injuriam ex me uiscimini? Quâd in re aut ego aut
gens mea vos laetum, ut nostris arcamini letemini, si
nostrosque ad hostes accedatis? Reddi aliter potest.
Satine virium vobis est, ut mihi resistatis, atque ex
me vindictam exposatis, ubi furorum meum in vos
exercereto? Par vobis meritum ego reddam.

VERS. 5. — ARGENTUM MEUM... ET PULCHERRIMA IN-
TULISTIS IN DELUBRA VESTRA. Directo crematoque Dei
templo, quidquid pretiosissimum in eo fuerat, Bala-
ylonem abstulerat, ut numinum suorum fana ornaret,
4 Reg. 25; Dan. 3. Harum exuvarum partem Tyrri
et Sidonii fortasse emerunt, siisque urbium suarum
templo, vel palatia sua ornavere.

VERS. 6. — FILIOS IUDA... VENDIDISTIS FILIIS GRE-
CORUM, vel *filiis Iavan*, sive Iouibus. Iudea mancipia
quâd plurima Chaldei Phoeniciis, ac Philistiniis, hi
verò Iouibus vendidere. Tradit conceptus verbis Eze-
chiel 26, 2, Tyros ac Philistinos seruum populi Iuda
esse gavisoris. *Dixit Tyrus de Iudeis : Euge, con-
tractare sunt porte popularum, conversa est ad me*. Et de Sidone, 28, 21: *Non erit ultra domini Israel
offendicula amaritudinis, et spina dolorum infes-
tus*, etc. Philistini, quo tempore Hierosolyma oppri-
gnabatur, fecerunt vindictam, et ultî se sunt voti
animi, interficiens, et implentes inimicitias veteres,
Ezech. 25, 15. Cum igitur ita affecti animo erga Ju-
deos essent, mirum non est, illos Hebreiā mancipia
emisse, ac nedum in libertatem restituisse, aut penes
habetum, verum etiam vendidisse alienis, qui in
portibus suis mercabantur. Inter hos erant lones, te-
ste eoden Ezechiele, 27, 15.

VERS. 7. — SUSCITABO EOS DE LOCO, IN QUO VEN-
DIDISTIS EOS. Mortuo presertim Cambyses, ac regnantiis
Dario Hyrcaspis, atque Artaxerxe Longimanō, Judai
variis in regionibus dissipati, cùm felicitatem cerne-
rent, ac pacem quâ fratres sui in Iudeâ fruebantur,
certatum è reverti studuerunt.

COMMENTARIUM. CAP. III.

VERS. 8. — VENDAM FILIOS VESTROS.... IN MANU
FILOREM IUDA, ET VENUNDABUNT EOS SABAEI. Id fortasse
contigit, capitâ per Alexandrum Tyro; cùs enim
urbis vulgo ac feminis in servitutem datas ab eo
fuisse, tradunt historici; atque haec mancipia tam in-
geni numero fuisse, ut ad 15 amplius milia perve-
nerint; Diodor. Sicul. lib. 19. Triginta milia vendita
esse, narrat Ariannus, lib. 2. Sidonios penitus exvertit
Artaxerxes Ochus. Sidonis cives ipsi se in dominibus
suis crevavere; reliqua Phoenicum urbes dedidere
se regi; Diodor. Sicul. an. 2; olymp. 107. In omnibus
autem his expeditionibus, Iudei, qui Persarum regi-
bus parebant, opportunitate usi Phoenicia mancipia
ementes, Sabaeis deinde et Arabibus vendidere.
Quod Sabavorum genus hoc fuerit, non definitus;
plures enim regiones Saba apud Scripturam leguntur;
illud certum est, gentem esse à Judeâ remotissimam,
veluti Sabaeos qui ultimos Arabie felices fines frequen-
tabant. Septuag. : *Vendent eos in servitutem, in gentem
longinquam.*

VERS. 9. — SANCTIFICATE (paratus) BELLUM : SUSCI-
TATE ROBUSTOS. Dei voces sunt, Cambyses hortantis,
in expeditionem in Egyptum patet. Perge, rex,
agmina coge, in Egyptum proficisci: augere exerci-
tum, milites tuos in primum instrue: operâ tuâ uti
volo, ut Egyptum vobis meis nunquam non contu-
macem puniam: quin et te ipsum cedere volo tuam
superbiam deprimere. Maxima exercitus tui pars
in Egypto peribit; reliquias in Iudeâ cadet. Ibi te
maneo, superbiam tuam et sevitiam puniturus.

VERS. 10. — CONCIDIETE ARATRA VESTRA.... IN LAN-
CEAS: DEMO EXERSI MILITIA SIT. Virgilus, Georg. 4 :
... *Squalent abductis arva colonis,*
Et curae rigidum fatigis confluant in ensim.

Innumeris ferme copias Cambyses in Egyptum du-
xit, ex omnibus gentibus coalescentes.

VERS. 11. — IBI OCCIDERE FACIET.... ROBUSTOS
TUOS. Praeterea, quos in Egyptiacâ expeditione Cam-
byses amisit, quinquaginta hominum milia uno tem-
pore perdidit, quod ad diripiendum Jovis Ammonis
templum miserat; ea enim arenarum turbine, quem
vehemens ventus in illa impulsi, oppressa sunt. Tum
expeditione in Ethiopia temerè susceptâ, vix post
quintum profectus diem deliciens annona exerci-
tum, equis primum et jumentis, tum decimi cujusque
militis, sorte educti, carniibus vesci coacti est:
quoniam per infectâ redit, Lucan. lib. 10 :

*Defectusque epulis, et postus cardo suorum,
Ignoto te, Nile, redit.*

VERS. 12. — ASCENDANT GENTES IN VALLEM JOSA-
PHAT: QUA IBI SEDERO UT JUDICEM. His cedibus fra-
teros Cambyses, ab Egypto discessit; cùmque ad
Echatahan propè Carmelum cum reliquo exercitu per-
venisset, intelligens Patizithen, quem dominus sue
principem seu prefectum Babylonie reliquerat, in
ipsum conjurasse, fratremque suum, pro Smerti
Cambyses fratre suppositum, regem creasse, ad eo
in furorem exarsit, ut statim equum condescens exer-
citui imperaverit, ut statim Susas proficeretur. At

co equum condescendeat, sive ipsius ensis è vaginā ei apertus, illius femori profundo vulnere infixus est; ac vulnera in gangream degenerante, eodem loco mortuus est, ex oraculi fide, que is Echatanis moriturus predicebat, et ipse de Echatanis Media intellexerat. Eo mortuo, cum sedito in exercitu glisceret, varia gentes, quibus agmina componebantur, versi in mutuam cedem armis, poniēre, quemadmodum vaticinatus fuerat Ezechiel 50, 21. Ita iudicium exercuit Deus in valle Josaphat, in campo Jezreelis, in valle iudicii, in valle concisionis seu credis, Joel, 5, 44; hæc enim omnia unum idemque significant.

VERS. 15. — MITTE FALSES, QUONIAM MATERIATUR MESSIS. Angelos interfectores aliquotquot. Vindicta tempus frequenter Scriptura messis sui vindemiam nomine significat. Sintem lolum crescere usque ad messem, inquit Christus Matth. 13, 30, et in tempore messis dicare messoribus: Colligite primum zizania, et aliage ea in fasciculos ad comburendum, etc. In Apocalypsi, 14, 15: Alius Angelus clamat voce magna: Mite falcon tuum, et mete, quia venit hora ut metas, quoniam arat messis terra. De vindemia vide hie: Exuberant torcularia; plena uis sunt, quas opus est premi. Vide Ilsa. 65, 3; Thren. 4, 15; Apoc. 19, 15.

VERS. 14. — POPULI, POPULI IN VALLE CONCISIONIS. Convenit iam hostilia agmina, furoris mei victimæ, in valle iudicii Domini. Eä de re agens Ezechiel 59, 17: Tu ergo fili hominis, haec dicit Dominus Deus: Dixi omni volviri, et universis avibus, cunctisque bestiis agri: Convenite, properate, concutrite undique ad victimam meam, quam ego immolo votis, victimam grandem super montes Israel ut comedatis carnem, et bibatis sanguinem. Carnes fortius comedetis, et sanguinem principum terræ, etc. Locum, in quo hæc gentes seplendunt sunt, idem propheta, 50, 15, nuncupandū prædicti vallem multitudinis Gog, et urbem quæ ibi condetur, urbem Amom, seu multitudinis; quibus veris spectaturs Hebraica vox Hamonim, his hic repetita: Populi, populi; Hebreus, Hamonim, hamonim. Septuag.: Sonitus exauditi sui in valle Iudicii, vel Decisionis; ibi enim deciderunt est causa gentium tam diu flagitiorum. Alii: In valle constrictio, ut messis allegoria producatur, ibi terentur gentes, cadentur, frangentur, veluti frumentum in area.

VERS. 15. — SOL ET LUNA OBTENERBARI SUNT. His verbis extremus iniurior harum gentium, supremo suppicio devotarum, terror, mortuo Cambysè. Vide Ezechiel 58, 20, et Jochem, supra, 2, 50, 51, ubi narrant proceliam, grandinem, sulphuris et ignis imbreu, solis ac lunæ tenebras, quæ eo tempore contigerunt.

VERS. 16. — DOMINUS DE SION RIGET, ut audiant hostes sui, et terreatur. Hujusmodi locutionibus utiliter passim Scriptura, Jerom. 25, 50, Amos, 1, 2, etc. Quid vero significant, satis per se potest.

VERS. 17. — ERIT JERUSALEM SANCTA: deinceps ab externis non profanabitur. Illam Chaldaei, ut olim, evicerere non poterunt. Diu floribit Hierosolyma, ne-

que Ethnicorum licetne a Deo permitteatur. Loquentes hujusmodi, nunquam, semper, non erit; nunquam fœtus, atque his similes ex morte verborum sono usurpanda non sunt; diuturnum enim solitum modum tempus significant, totaque illarum vis uni Jesu Christi Ecclesia convenit. Hierosolyma templumque ab Antiocho Epiphane, ac deinde a Romanis profanata fuisse, nemo ignorat.

VERS. 18. — STILLABUNT MONTES DULCEDINEM; mel, oleum, vinum ferent: tropica et hyperbolæ locutio.

FONS DE DOMINA EGREDIETUR, ET IRIGABIT TERRONENT SPINARUM. Vei ex Hebreo: Irrigabit torrentes sui vallem Setim. Nula hujus nominis vallis vel torrentis eis Jordanem nōessebit; planitatem quippe Setim, trans Jordanem sitam, hile à Propheta spectari nemo dixerit. Iose 2, 1; 5, 1; Mich. 6, 5. Tametsi enim verus fons egressus fuisset, aquas trans Jordaniū impellere non potuerit. Allegoria igitur hæc sunt, quemadmodum ea, quæ in Ezechiele, 47, 2, et Zacheria, 14, 8, leguntur de aquarum scatarragine, quæ ē templo egressa in mare Mortuum devolebantur. His aquis ubertas, quæ post Cambysè obitum floruit, significatur; universa enim regia ita locupletis effecta est, ut nunquam ante pares fortunas experta fuerit: aqueductus, quibus aquæ in urbem templumque deferebantur, Hierosolymis restituīt fætus. Haec porrò aquæ in torrentem Cedron fluentes, in mare Mortuum per vallem Tophet, sive filiorum Henon, appellatam hoc loco vallem seu torrentem Setim, vel spinarum, sive funicularum, ut reddit Septuaginta, desinebant. Imago erant hec et figura evangelicorum dogmatum, quæ Hierosolyma egressa, ethnico, ingrato ac spino solo similes, rigatura erant.

VERS. 19. — EGYPTUS IN DESOLATIONEM ERIT. Vastabitur a Cambysè, qui tribus annis ibi moratus, nulli sevitio at injuriarum generi pepercit: fana eruit, abstulit simulacra. Egypiacam religionem de ridiculo habuit, omnia deinde perpetravit, quæ regia potestas solet, quam neque ratio, neque sapientia, neque religio moderentur. Post Cambysè obitum, Egypcius graves experta est Ochum et Antiochum Epiphane.

ET IOUTEA IN DESERTUM PERDITIONIS, presertim sub Machabeis, qui Idumæam miserè vastaverunt. Idumæi, ut queritur Joel hic, v. 2, Iudeorum regiom inter se distribuerant; eorumque cerumnes gaudentes, illos calamitatem insultaverunt, Ezech. 12, 15, 44. Quin et ad Chaldaeos accesserant, illosque hortati fuerant, ut Hierosolymam penitus everterent ac delerent, Psal. 150, 7: Extinxite, extinxite usque ad funditum in eis. At Judas Machabeus, tum Joannes Hircanus, armis illos aggressi, circumcisionem, leges ac ritus Judeorum amplecti coegerunt. Vide Ezechiel 25, 12, 15, 14.

VERS. 20. — JUDEA IN ETERNUM HABITABIT, diu scilicet; at Jesu Christi Ecclesia, cuius figura erat Iudæa, captivitate et hostium injurias libera, eternum stabat;

qui omnes inferorum vires illi noceant, Matth. 16, 18

VERS. 21. — MUNDABO SANGUINEM EORUM, QUEM NOS MUNDAYERAM. Sanguinem, qui in veteri lege iniquitatis erat, purgat Christus in novâ. Veram nos mundationem, cuius imago tantum erant ritus ac illustrationes à lege imperante, in sacramentis invehiimus. Vel: Ulciscar sanguinem populi mei, quem hactenius multum reliqueram. Populi mei sanguinem, ab Idumeis iniquissime fuisse, vindicare diu cessavi: at denique tempus venit. Alter: Populum meum flagitis nondum expiatis purgabo, eamque in rem furis Antiochi Epiphiani utar. Hec, usque ad Messie tempus, ultima Iudeorum purgatio fuit. Spectari hie videtur etiam Ammonites, Moabites, eorumdem cum Idumeis criminum rei, cum et ipsi Israhelitarum ditione, trans Jordanem positam, occuparunt, Amos 1, 15; Sophon. 2, 8. Hebrews ad verbum: Mundabo sanguinem eorum; non mundabo; vel, non mundavi. Supple, quem non mundavi. Septuag.: Ulciscar sanguinem eorum, et non purgabo (1).

(1) ET DOMINUS COMMORABITUR IN SION. Cum completerit numerus civium ecclesie Jerusalem tam ex Iudeis quam ex genibus, Dominus in sublimi, ac beatissima Sion aeternum cum eis commorabitur, et exterum ab eis videtur.

Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei, mater nostra Jerusalem, cuius filii nunc genuimus, et floremus in lacrymarum valle, spemque, metemque inter dubia, et in medio labore atque conflicit oculos ad te tollentes, et preciū te salutantes. Verè gloriosa dicta sunt de te. Sed quae dies possunt, quia et hominibus, et hominum verbis dicta sunt, minoris sunt boni tuis, neque oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt. Magna nobis videntur, que patimur, sed quidam ex clarissimis eribus tuis, qui inter illa versabatur, et quedam de te cognoverat, non dubitavimus dicere: Id enim quod in presenti est momentaneum, et lete tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate eternum glorie pondus operatur in nobis. Spe igitur gaudemus, et super fluminis Baby-

IN AMOS PROLEGOMENON.

(AUTORE CALMET.)

Amos, quem nonnulli prepostè cum patre Isiae miscerunt, oriundus erat, iuxta communem sententiam, è vico Theue in tribu Iuda, quatuor leucis à Hierosolyma, meridiem versus. Nos tamen eum locum sedem fuisse proprie, non patriam, censemus. Ortus est enim in dilectione Israhelis, ad quam potissimum propheta destinatus erat. Amasias sacerdos Bethel, virum sanctum apud Jeroboamum II, regem Israhel, accusavit, calumniam strivit: Rebellarvit contra te Amos in medio domus Israhel, c. 2, 7, v. 10. Deinde quasi sententiam regis ferret, denunciavit; iud. v. 12: Qui ideo, quare, fugi in terram Iuda: et comedite ibi panem, et prophetabis ibi. Quam ob vim queritur frequenter in suis scriptis propheta, graviter etiam arguens sclera

Israelitarum, veluti omni oculatus testis explorata haberuit, c. 2, 12; 3, 7, 8. Primis visionibus in Bethel dignatus est, 7, 10; quo non aliunde venisse, sed veluti loci gentilium videatur. Non est igitur à vero absimili, eamden regionem patriam illi fuisse, nec in Theue nisi pellente Amasias venisse. S. Hieronymus natum quidem in tribu Iuda asserit, nulla tamen opinio sua conjecturā, sed cā tantum ductus persuatione, que prophetam à Theue accersit.

Pastoritum agebat, compungendisque flebus agrestibus, quo facilis maturercent, 7, 14, iuxta morem regionis, vitam toleravit; quare à munere prophetae alienus, nec patrem habuit prophetam, ac magistrum, ibid. 14. Sed cum operi suo intentus vacaret, nihil